

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Албанський Вадим Володимирович

**«Митне регулювання та його вплив на імпорт
товарів і послуг в Україну»**

Студент групи ФМСзм-21
Албанський В.В.

Науковий керівник:
к.е.н., доцент
Шевчук А.М.

АНОТАЦІЯ

Албанський В. В. Митне регулювання та його вплив на імпорт товарів і послуг в Україну. – Рукопис.

Дослідження на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», освітньо-професійна програма «Митна справа». – Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, 2024.

У випускній кваліфікаційній роботі автором проаналізовано особливості реалізації митної політики і митного регулювання в Україні, окреслено особливості функціонування митних режимів. В другому розділі автор провів аналіз використання митно-тарифних і нетарифних інструментів регулювання імпорту товарів і послуг. В третьому розділі автором визначено європейські вектори удосконалення митного регулювання в Україні, в тому числі в контексті митної реформи.

ANNOTATION

Albanskyi V.V. Customs Regulation and Its Impact on the Import of Goods and Services in Ukraine. –Manuscript.

Research for a master's degree in the specialty 072 "Finance, Banking, Insurance and Stock Market", educational and professional program "Customs". – West Ukrainian National University, Ternopil, 2024.

In the final qualification work, the author analyzes the features of the implementation of customs policy and customs regulation in Ukraine, outlines the features of the functioning of customs regimes. In the second section, the author analyzes the use of customs-tariff and non-tariff instruments for regulating the import of goods and services. In the third section, the author identifies the European vectors of improvement of customs regulation in Ukraine, including in the context of customs reform.

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ 1. Теоретико-організаційні засади митного регулювання імпорту.....	6
1.1. Концепт митного регулювання і митної політики держави.....	6
1.2. Теоретична сутність митних режимів в системі митного регулювання.....	11
Розділ 2. Прагматизм реалізації митного регулювання імпорту товарів і послуг в Україні.....	17
2.1. Моніторинг імпорту товарів та застосування митно-тарифних інструментів.....	17
2.2. Нетарифне регулювання імпорту та його результативність.....	24
Розділ 3. Зарубіжні орієнтири удосконалення митного регулювання імпорту товарів і послуг.....	30
Висновки.....	36
Список використаних джерел.....	39
Додатки	44

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах воєнного стану в Україні, що спричинений російським вторгненням в 2022 році, суттєво зросли ризики, які пов'язані зі скороченням обсягів експортних та імпорتنних операцій, зростання попиту на окремі групи товарів через скорочення пропозиції та обмеження на їх ввезення з країни-агресора, актуальним є дослідження проблематики митного регулювання імпорту товарів і послуг, зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) в Україні.

Ключовими проблемами впливу на митне регулювання імпорту виступають потреби імплементації міжнародних стандартів в митній сфері, зростання цін на різні товарні позиції імпорту, зростання витрат на логістику та постачання, руйнування виробництва та інфраструктури, зміна міжнародних ланцюгів постачання, блокування морських портів, економічна блокада пунктів пропуску польськими перевізниками і фермерами тощо. В таких умовах потребує змін правове, організаційне, адміністративне забезпечення митного регулювання в Україні.

Ступінь дослідження проблеми. Проблематика митного регулювання та митної політики добре представлена в наукових доробках багатьох українських вчених-фінансистів, зокрема Бережнюка І., Дорофєєвої Л., Пашка П., Ченцова В., Петрова І., Тодошук А., Герчаківського С., Писаренко Т., Сидорович О., Іващук І., Опенько В., Сідляр В., Карчева Т., Мартинюк В., Небрат В., Ляшенко В. та інші науковців.

Метою випускної кваліфікаційної роботи виступає дослідження теоретичних та практичних аспектів митного регулювання імпорту товарів і послуг в Україні. Досягнення мети передбачає вирішення наступних **завдань**:

- вивчення теоретичних аспектів поєднання митного регулювання та митної політики держави;
- дослідження організаційних особливостей функціонування митних режимів та зокрема митного режиму імпорту;

- характеристика тенденцій міжнародної торгівлі України та зокрема обсягів імпорту товарів і послуг;
- вивчення застосування нетарифних інструментів регулювання ЗЕД;
- дослідження можливостей реформування митного регулювання в Україні, в тому числі за допомогою прикладів зарубіжного досвіду.

Об'єктом дослідження є система митного регулювання.

Предметом дослідження виступає практика застосування митно-тарифних та нетарифних інструментів щодо імпорту товарів і послуг.

Інформаційною основою роботи стали статистичні та аналітичні дані Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів України, офіційні звіти та аналітичні публікації щодо митного регулювання імпорту товарів і послуг.

Методи дослідження. Під час виконання кваліфікаційної роботи використовувались такі загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: метод порівняння та історико-логічного аналізу; метод аналогії; метод експертних оцінок; методи економіко-статистичного аналізу, методи групування та деталізації; графічний метод.

Наукова новизна проведеного дослідження полягає у системному аналізі досвіду використання митно-тарифних та нетарифних інструментів впливу на параметри імпорту товарів і послуг.

Апробація результатів дослідження. Результати роботи апробовані на науково-практичних конференціях молодих вчених, студентів та аспірантів.

Структура роботи. Випускна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 47 найменування, містить 17 рисунків, 2 таблиці, 4 додатки. Кваліфікаційна робота написана на 49 сторінках.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІМПОРТУ

1.1. Концепт митного регулювання і митної політики держави

Ефективне функціонування державного механізму залежить від значної кількості факторів, які в своїй переважній більшості є різнонапрямленими і можуть давати як позитивні ефекти, так і негативні. Завдання державної влади будь-якої країни є оптимізація такх рушійних драйверів, вибір оптимальної моделі, що дозволяють розвиватись усім елементам системи. Реалізація таких завдань відбувається на практиці через побудову та практичне втілення різних видів політик, однаєю із таких є митна політика держави.

В українській фінансовій науці та зарубіжних підходах до цієї дефініції є диференціація поглядів. Ми ж вважаємо, що під поняттям митна політика держави потрібно розуміти перш за все комплекс інструментів та заходів, які спрямовуються державою на захист її митних інтересів та забезпечення конкурентних переваг українського товаровиробника на світовому ринку товарів і послуг.

Потрібно також робити наголос на тому, що реалізація митної політики держави має не тільки економічний характер, але й ознаки політичного, оскільки в процесі реалізації митної політики може відбуватись зіткнення політичних інтересів міждержавного рівня. Використання тих чи інших інструментів тарифного та нетарифного регулювання відбувається через прийняття відповідних рішень політичними інституціями держави.

Саме концепт митної політики держави та митного регулювання імпорту побудований на тісній взаємодії та існуванні взаємозв'язків між їх складовими елементами, суб'єктами реалізації, колом функціональних завдань, переліком ризиків та викликів, які в однаковій мірі можуть впливати як на митну політику держави (як ширше поняття), так і на митне регулювання імпорту (як поняття, що входить в митну політику).

Генезис митної політики держави та митного регулювання імпорту відбувались синхронно із еволюцією державних інституцій та підходів до регулювання сфери зовнішньоекономічної діяльності. Така проекція характерна як для міжнародних економічних конструкцій так і для української системи державного регулювання економіки. Звісно, що еволюційно митна політика і регулювання імпорту пройшли довгий етап трансформаційних змін від засад командно-планової економіки до ринкових прототипів, які Україна формує впродовж останніх тридцяти років.

Рис. 1. 1. Концепт державної митної політики

Джерело: побудовано автором

Як бачимо із поданого рисунку, митна політика держави є досить комплексним поняттям, що охоплює в собі механізми та методи реалізації митної політики, суб'єктів такої реалізації, впливи на зовнішньоторговельну та зовнішньоекономічну політику держави. Сутнісно митне регулювання знаходить своє відображення саме в механізмах, методах та інструментах реалізації митної політики держави.

Під самим поняттям митне регулювання розуміють «діяльність уповноважених органів державної влади із впорядкування митних і пов'язаних із ними відносин, що ґрунтується на сучасних уявленнях про методи й засоби формування й реалізації митної політики держави, а також на відповідних міждержавних та міжнародних митних стандартах» [1].

Регулювання як поняття перш за все пов'язане із впливом на когось або на щось. Зважаючи на це, митне регулювання імпорту товарів і послуг передбачає вплив держави (державних інституцій) на суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, які проводять її саме через ввезення товарів, робіт і послуг на митну територію України. Такий вплив здійснюється через широкий арсенал митно-тарифних та нетарифних інструментів та зосереджений на тому, щоб підпорядкувати діяльність імпортерів товарів і послуг визначеним митним інтересам України.

На зорі незалежності Україна почала формувати власне нормативно-правове поле реалізації митної політики загалом та митного регулювання імпорту товарів і послуг зокрема. «Усе це знайшло своє відображення та закріплення в перших законодавчих актах незалежної держави. Україна самостійно здійснює митне регулювання ЗЕД на своїй території. Митну політику України визначає ВРУ. Митне регулювання ЗЕД здійснюється згідно із ЗУ «Про зовнішньоекономічну діяльність», Митного кодексу України, законами України про митне регулювання, Митним тарифом України та міжнародними договорами України (ч. 2 ст. 13)» [3].

Характерною особливістю діючого на сьогодні Митного кодексу України є те, що він не містить прямого правового відсилу до дефініцій «регулювання», «митне регулювання імпорту» тощо. «Натомість, «регулювання», окрім як у загальноприйнятих «правове регулювання» або класичному «нетарифне регулювання ЗЕД» вжито в інших словосполученнях: по-перше, на позначення сфери державної митної політики використано поняття «регулювання зовнішньої торгівлі», по-друге, унормування елементів митної справи стало можливим через вказівку на такий із них, як «застосування механізмів тарифного і нетарифного регулювання ЗЕД», по-третє, роль Митного кодексу й інших законодавчих актів

України з питань митної справи та у сфері ЗЕД визначено для «регулювання питань, пов'язаних із митним режимом», по-четверте, за задумом авторів Митного кодексу оформлення товарів за спрощеною митною декларацією має супроводжуватися вжиттям заходів тарифного регулювання ЗЕД» [1].

В митному законодавстві знаходимо усталену словесну конструкцію «регулювання питань, пов'язаних із встановленням мит та інших податків, що справляються при переміщенні товарів через митний кордон України, процедурами митного контролю, організацією діяльності органів митного контролю України» [3]. В цьому контексті маємо можливість стверджувати, що митне регулювання імпорту товарів і послуг як словесна конструкція вписується змістовно в таке трактування, оскільки тут вбачається перетин митного кордону, а імпорт саме передбачає такий перетин при ввезенні товарів на митну територію України, при цьому такий юридичний факт перетину далі спричиняє до виконання чітких регламентованих законом митних формальностей – сплату митних платежів, декларування, митний контроль, організацію митними органами інших дій щодо випуску імпортованих товарів у вільний обіг в Україні.

В контексті реалізації митного регулювання імпорту держава за багато років сформувала теоретико-правовий базис (додаток А), на основі його повинна здійснюватись така діяльність держави щодо впливу на імпортерів. До таких принципів варто віднести наступні:

- 1) Принципи самостійності, відповідно до якого держава самостійно здійснює весь комплекс дій, що пов'язаний із регулюванням;
- 2) Принцип розподілу владних компетенцій, що полягає в чіткому наданні прав, обов'язків державних інституцій при реалізації митного регулювання;
- 3) Принцип пріоритетності закону, дозволяє позбавити процес митного регулювання юридичної свавільності, адже будь-які заходи повинні базуватись на імперативах митного права;

- 4) Принцип територіальної єдності, який визначає чіткий вектор застосування інструментів митного регулювання виключно в територіальних рамках митної території України.

Теоретико-правовий конструкт митної політики держави і митного регулювання імпорту товарів і послуг має доволі широкий суб'єктний діапазон державних і недержавних інституцій, які формують і реалізують митну політику України (рис. 1.2).

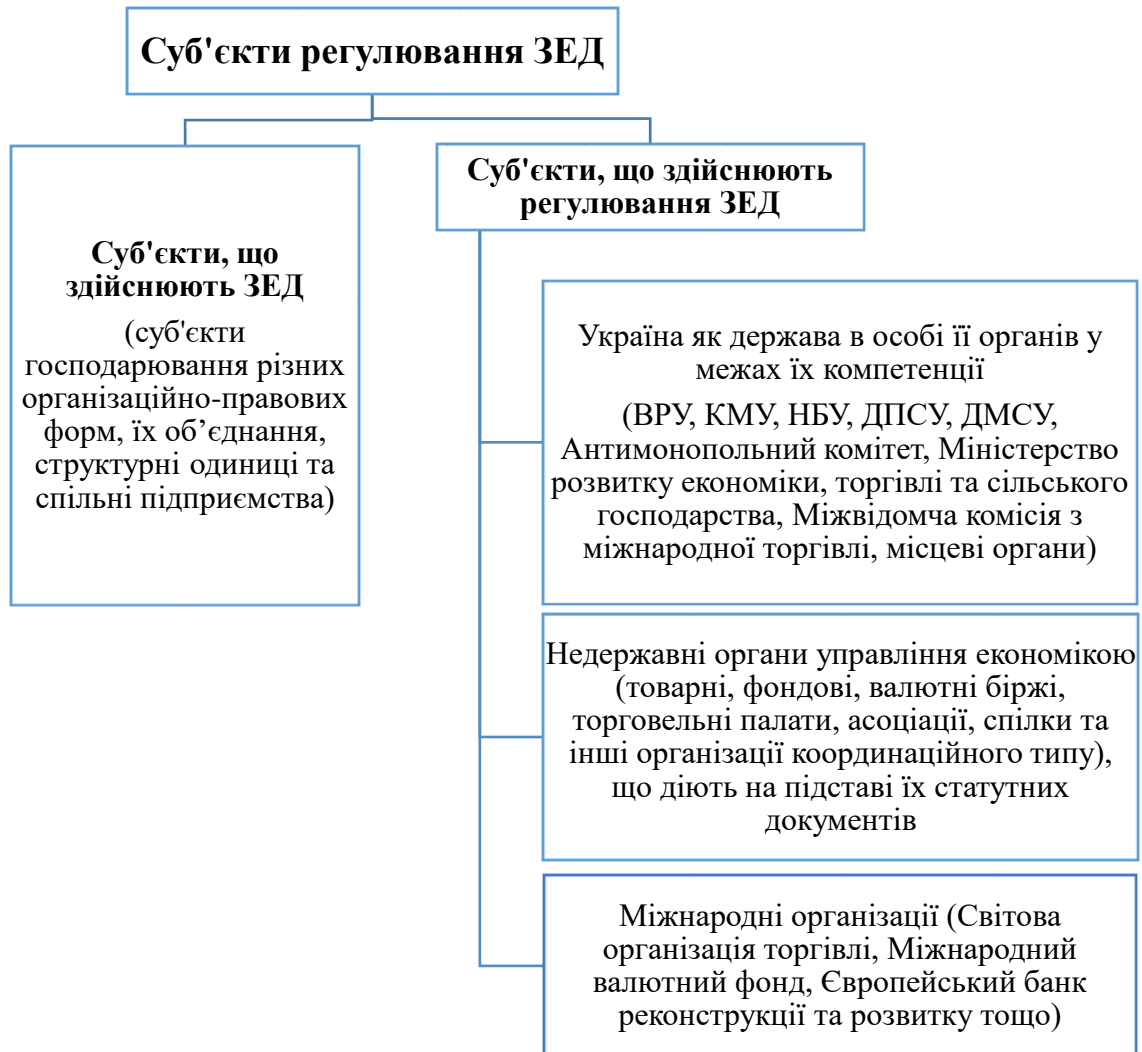

Рис. 1.2. Суб'єкти реалізації митної політики і митного регулювання імпорту товарів і послуг

Джерело: складено автором

Таким чином, суб'єктами митного регулювання відповідно до чинного митного законодавства є відповідно Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Держмитслужба, Бюро економічної безпеки, Міністерство фінансів України та ін.

1.2. Теоретична сутність митних режимів в системі митного регулювання

Українське митне законодавство трактує поняття «імпорту» як один із митних режимів, за результатами якого товари з іноземним митним статусом після вчинення певних митних формальностей змінюють статус і випускаються для вільного обігу на митній території України. Особливістю імпорту як митного режиму є те, що він передбачає сплату всіх митних платежів, які регламентовані митним законодавством.

Відповідно до чинної редакції Митного кодексу України від 13 березня 2012 року, «в Україні діють 14 митних режимів:

- 1) імпорт (випуск для вільного обігу);
- 2) реімпорт;
- 3) експорт (остаточне вивезення);
- 4) реекспорт;
- 5) транзит;
- 6) тимчасове ввезення;
- 7) тимчасове вивезення;
- 8) митний склад;
- 9) вільна митна зона;
- 10) безмитна торгівля;
- 11) переробка на митній території;
- 12) переробка за межами митної території;
- 13) знищення або руйнування;
- 14) відмова на користь держави» [11].

Характеристика і змістовне наповнення митних режимів, що використовуються в Україні подано в додатку Б.

Важливими атрибутивними ознаками імпорту товарів і послуг є «дата оприбуткування товару при імпорті – дата, на яку до підприємства переходять ризики та вигоди, які пов’язані з правом власності на даний товар. Такою датою може вважатися: дата за правилами Інкотермс. Це дата, на яку припадає момент переходу ризиків та відповідальності по товару від продавця до покупця. Визначається умовами договору поставки. Наприклад, за умовою EXW нею буде дата, на яку товар передається покупцю на складі продавця; дата отримання повного фізичного контролю над товаром – це завезення товару на склад покупця. Це може бути і митний склад, так як товар фізично до покупця може не завозитися взагалі. Датою митного оформлення вважається дата оформлення митної декларації. Ця дата впливає на суму мита, ПДВ, акцизного податку, які рахуються за курсом валют на дату оформлення митної декларації. Курс валют для розрахунку митних платежів при імпорتنних операціях – курс НБУ на дату оформлення митної декларації (п. 39-1 ПКУ)» [1].

Рис. 1.3. Компонентний склад митного режиму

Джерело: складено автором

При цьому «податковий кредит з ПДВ визначається за датою сплати податкових зобов'язань(п. 187.8, п. 198.2 ПКУ), а не дата платежу брокеру. У період, на який припадає дана дата, імпортерний ПДВ включається до податкової декларації. Тобто це дата підтверджуючого документа – митної декларації (додаткової, тимчасової або іншої), яка посвідчує сплату ПДВ. Таким чином, мають бути дотримані дві умови визнання: оформлена митна декларація та сплачений ПДВ. Дата оплати товару відбувається за договором. Може бути як до, так і після отримання товару. Це впливає на розрахунок курсових різниць: попередня оплата – дебіторська заборгованість постачальника є немонетарною статтею балансу, тому при отриманні товару курсових різниць не виникає; оплата після отримання товару – кредиторська заборгованість імпортера є монетарною статтею, тому по ній виникають курсові різниці.

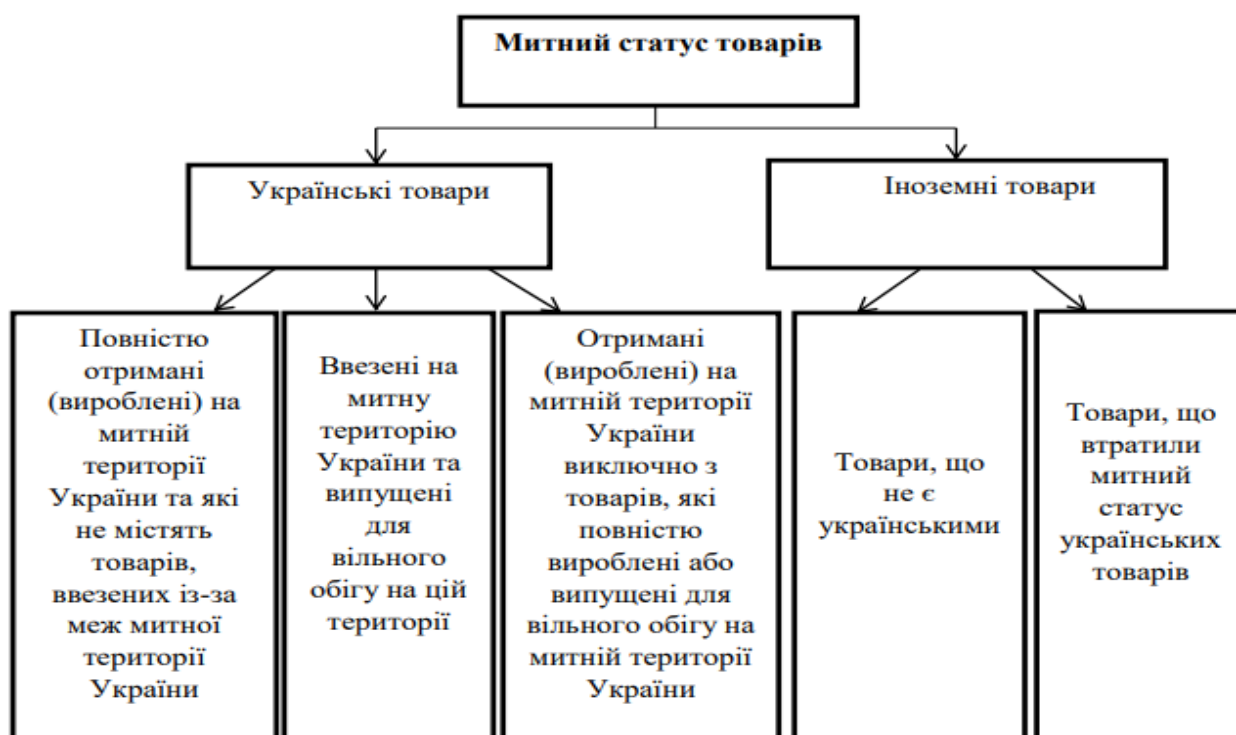

Рис. 1.4. Розуміння митного статусу товарів

Джерело: складено автором

При визначенні вартості оприбуткованого товару курс береться в залежності від ситуації: якщо купівля на основі попередньої оплати – курс НБУ на дату перерахування авансу за товар, так як заборгованість постачальника є

немонетарною статтею балансу; якщо купівля на основі післяплати – курс НБУ на дату його оприбуткування, так як заборгованість постачальнику є у такому разі монетарною статтею. Первісна вартість імпортованого товару включає (п. 9 НП(С)БО 9 «Запаси»): суму, яка була сплачена продавцю з урахуванням правил використання курсу валюти при розрахунку вартості оприбуткованого товару; мито та оплата різних митних формальностей, яку здійснив імпортер (сам чи через брокера); вартість послуг митного брокера; витрати на зберігання товарів на митних складах; страхування товару; суми сплаченого ПДВ, якщо вони не відшкодовуються» [3].

Важливим моментом імпортування товарів і послуг є їх документальне оформлення. По митному режиму імпорту основним документом виступає митна декларація, підтверджує сплату мита, акцизного податку при ввезенні на митну територію України, податку на додану вартість по операціях із ввезення товарів в Україну. Митна декларація МД-1 належить до митних документів, які своєрідним замінником податкової накладної при складанні податкової декларації з ПДВ. «Вона підтверджує податковий кредит з ПДВ; Інвойс (рахунок-фактура) - вважається первинним документом за умови, що він сплачений. У такому разі інвойс може бути використаний як підстава для оприбуткування товару; договір купівлі-продажу товару (зовнішньоекономічний контракт). Визначає момент переходу ризиків, обов'язків та вигоди по товару від продавця до покупця, зокрема в базових умовах поставки Інкотермс» [7].

Отже, розуміння імпорту товарів в контексті митного регулювання здатне призвести до висновку, що таке регулювання представляє собою вплив держави в особі її органів (насамперед, митних) на інших суб'єктів митних відносин, що здійснюють діяльність імпортуючи в Україну товари і послуги із метою підпорядкування їхніх дій загальнодержавним митним інтересам. Така архітектура відносин має дуалістичну природу, а її предметом є відносини, що виникають у зв'язку із управлінням митною системою.

Поділяємо позицію, що митне регулювання імпорту товарів «формулюється як діяльність щодо встановлення порядку і правил, дотримуючись яких особи

реалізують своє право на переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України, що передбачає створення сприятливих умов (митних правил) для переміщення товарів і транспортних засобів, які б базувались на врахуванні інтересів держави; іншими словами, митне регулювання – це не самі митні правила, а діяльність, пов'язана із їх встановленням, зміною, внесенням необхідних доповнень чи відміна окремих із них» [7].

В додатку А представлено широкий діапазон методів та інструментів впливу в рамках державного регулювання сфери ЗЕД. «У залежності від критеріїв поділу варто виокремлювати такі методи митного регулювання ЗЕД: адміністративні, економічні, правові. Адміністративні методи митного регулювання ЗЕД передбачають прийняття рішень імперативного характеру, не пов'язаних, як правило, із фінансами чи коштами суб'єктів ЗЕД. Так, застосування специфічних видів мита дослідники митної політики прирівнюють адміністративні й нетарифні засоби регулювання.

Економічні методи митного регулювання ЗЕД полягають у застосуванні економічних важелів впливу на суб'єктів ЗЕД, передусім митно-тарифних заходів. Тому то поширеною є практика ототожнення економічних методів та засобів тарифного регулювання. Щодо правових методів митного регулювання ані адміністративні, ані економічні методи не можуть запроваджуватися й застосовуватися поза нормою законодавства, у протилежному випадку вони будуть незаконними» [1].

Отже, під митним регулюванням потрібно розуміти державно-правове явище у сфері економічних відносин. За аналогією із правовим регулюванням митне регулювання імпорту «так само забезпечується за допомогою спеціально-створеного державою механізму. Його елементами є: (1) норми національного та міжнародного митного права (нормами, закріпленими в законах та інших правових актах, у т.ч. міжнародних, визначається модель зовнішньоекономічних та зовнішньополітичних відносин суб'єктів митного права), (2) органи державного управління митною справою (у тому числі Держмитслужба), (3) митні правовідносини (відносини, урегульовані нормами законодавства, що виникають

між органами державного управління митною справою та суб'єктами транскордонного переміщення товарів і предметів). Правова регламентація митних відносин є лише засобом здійснення митного регулювання. Його не можна зводити лише до встановлення правил переміщення товарів і предметів, бо воно включає в себе, наприклад, ухвалення політичних рішень щодо митної та зовнішньоекономічної діяльності, знову ж таки оформлювані в концепціях, стратегіях, коротко - та довгострокових програмах дій органів виконавчої влади» [7].

Доречно також наголосити, що митне регулювання імпорту товарів в Україні не має ознак дискреційності такого регулювання, коли держава свавільно або на свій розсуд застосовує ті чи інші інструменти регулювання, а керується в тому числі засадами міжнародного законодавства. В контексті євроінтеграційних процесів важливо гармонізувати українські підходи щодо митного регулювання з вимогами митного законодавства ЄС.

«У ЄС митне регулювання є дворівневим: а) акти союзного митного права (МК Союзу, Комбінована номенклатура ЄС, імплементаційні регламенти ЄС, б) національні акти митного законодавства країн-членів ЄС. Історично митне регулювання ЄС полягало у поступовому збільшенні питомої частки союзного митного права. Так, у 1968 р. Радою ЄС розроблено єдину концепцію визначення країни походження товару, єдине поняття митної території; у 1969 р. – єдині правила пред'явлення товарів до митного контролю, положення про товарні склади, вільні митні зони, мито, митні обмеження, а також правила транзиту в межах Співтовариства. Усі ці нововведення покликані були забезпечити одноманітне застосування Єдиного митного тарифу. Згодом ці акти були закладені в основу МК Союзу. Митний союз варто розглядати і як інституційний механізм митне регулювання в ЄС, яке стало предметом вивчення в межах спеціального монографічного дослідження» [10].

Таким чином, європейський підхід до митного регулювання в сучасних умовах повинен визначати національний механізм митного регулювання імпорту товарів і послуг та базуватись на усталених принципах митної політики конкретної держави.

Врахування міждержавних вимог до митного регулювання є обов'язковим атрибутом, адже вони включають в себе загальноприйняті уніфіковані правила, які закріплені в нормах міжнародного митного права. Базовим елементом такого правового конструкту виступає нормативно-правове поле Всесвітньої організації торгівлі, зокрема Рамкові стандарти безпеки та полегшення світової торгівлі. Оскільки Україна взяла на себе міжнародні зобов'язання в цій частині, то митне регулювання імпорту товарів і послуг як комплексна діяльність митних органів щодо впливу на імпортерів має спиратися виключно на міжнародні стандарти ВТО та ВМО.

РОЗДІЛ 2

ПРАГМАТИЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІМПОРТУ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

2.1. Моніторинг імпорту товарів та застосування митно-тарифних інструментів

Війна з росією, надзвичайний стан, що було запроваджено в Україні через Ковід-19, дисбаланси міжнародної торгівлі – всі ці фактори в тій чи іншій мірі вплинули на особливості здійснення експортно-імпортних операцій в нашій економіці. Зрештою в 2024 році спостерігається тенденція до налагодження операцій експортно-імпортного характеру, що носить позитивний вплив на макроекономічні індикатори, внутрішнє виробництво, надходження валюти та інвестицій, що має іноземне походження тощо. Динамічні процеси, що мають місце в економіці України та обсягах експорту-імпорту впродовж останніх 18 років представлені на рис.2.1.

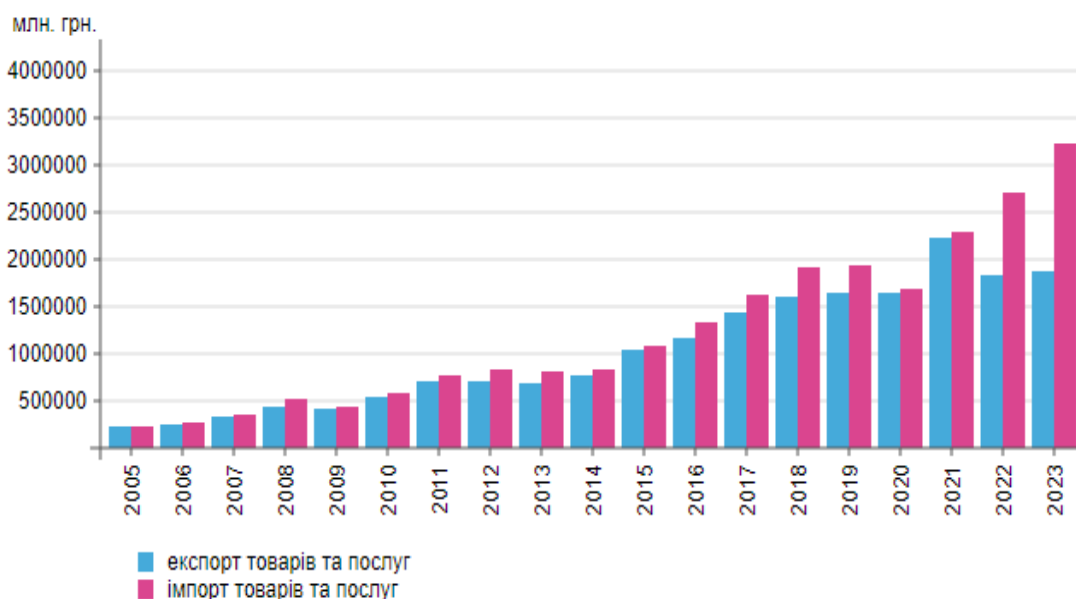

Рис. 2.1. Динаміка експорту та імпорту товарів і послуг в Україні

Джерело: складено за даними Державної служби статистики

З рисунку бачимо, що сучасні реалії воєнного часу в Україні надзвичайно суттєво впливають на динаміку товарообороту держави, особливо в 2022 та 2023 роках, коли розрив між показниками імпорту та експорту почав різко збільшуватись на користь імпорту товарів і послуг.

У 2023 році імпорт товарів і послуг в Україну суттєво збільшився в тому числі за рахунок безпрецедентній підтримці іноземних донорів та міжнародних фінансових організацій. Так, станом на жовтень 2024 року обсяг грантової та кредитної підтримки України досягнув позначки 99,44 млрд доларів США. Таким чином, сьогодні на кожний американський долар, який Україна отримала як надходження від експорту товарів і послуг припадає імпортованих товарів, більше ніж на 1,71 долара. Загальна ілюстрація динаміки експорту і імпорту подана на рис.2.2.

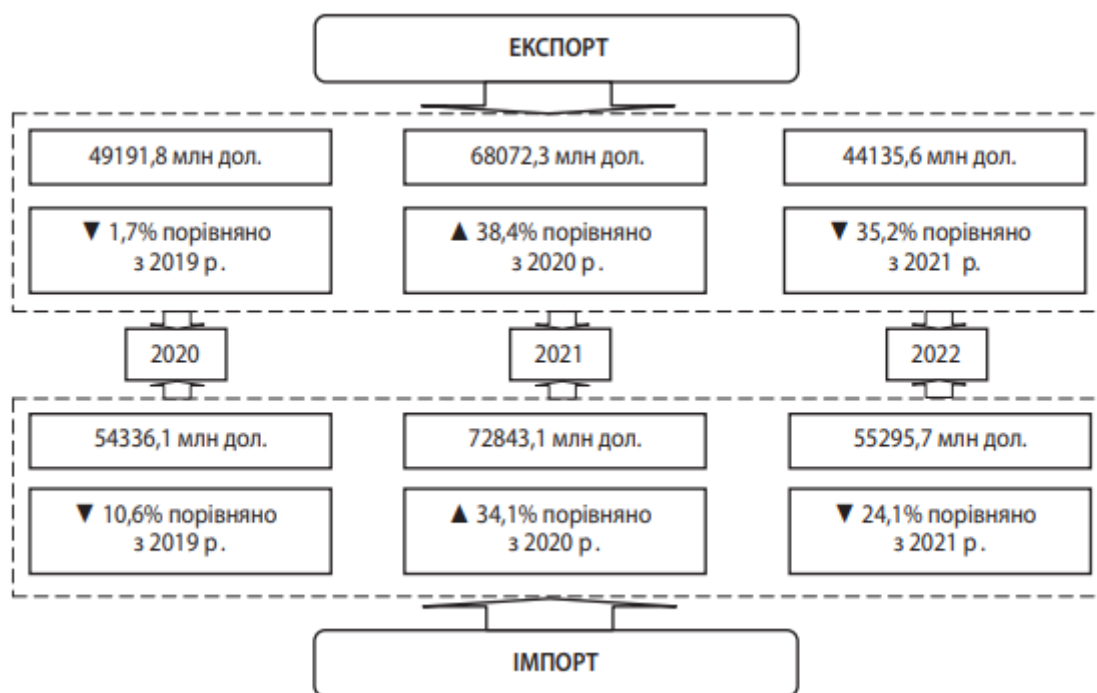

Рис. 2.2. Порівняльний аналіз параметрів експорту та імпорту товарів і послуг в довоєнній Україні і на момент початку війни

Джерело: складено за [20].

Важливим аспектом застосування митно-тарифних інструментів щодо імпорту товарів і послуг є виявлення товарної структури таких імпортованих операцій. Зокрема, «загальна вартість імпортованих у нашу країну товарів у 2022 р. склала 55295748,4 тис. дол. США, серед яких імпорт палив мінеральних, нафти і продуктів її перегонки зменшився на 10,6% порівняно з попереднім періодом (2021 р.), а вартість склала 12811088,3 тис. дол.; імпорт електричних машин зменшився на 20,1%, а вартість склала 4959507,0 тис. дол.; імпорт засобів наземного транспорту, крім залізничного,

зменшився на 26,1%, а їх вартість склала 5227865,1 тис. дол.; імпорт реакторів ядерних, котлів, машин зменшився майже вдвічі – на 47,5%, вартість склала 4199711,0 тис. дол.; імпорт пластмаси, полімерних матеріалів також суттєво зменшився – на 31,3%, а вартість склала 2469625,2 тис. дол.; імпорт фармацевтичної продукції також суттєво зменшився – на 29,3%, її вартість склала 1856232,8 тис. дол.; імпорт усіх інших товарів було здійснено на загальну суму 23771719,0 тис. дол. Як бачимо, за даними 2022 р. спостерігається превалювання імпорту над експортом товарів майже на 25%, або на 11160155,9 тис дол. США, що пов'язано з початком воєнних дій в Україні» [28].

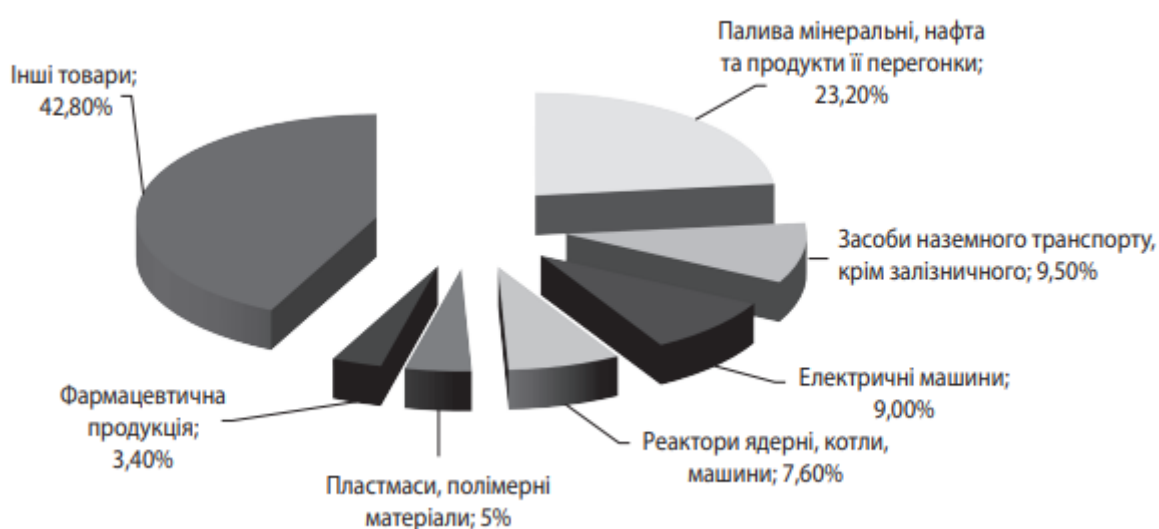

Рис. 2.2. Товарна структура імпорту товарів в рік початку повномасштабної війни

Джерело: складено за [20].

Цікавим також видається аналіз експортних та імпортних операцій в 2024 році (9 місяців) в розрізі країни походження таких товарів (див.додаток Г).

В контексті таких трендів імпорту товарів і послуг, що мали місце в останні роки доцільно охарактеризувати особливості застосування митно-тарифних інструментів щодо імпорту в Україну товарів.

Так, «у структурі ввезених на митну територію України товарів частка оподаткованого імпорту товарів зменшилась з 86% у березні 2023 року до 82% у

квітні 2023 року. Фізичні обсяги імпорту товарів, з яких сплачувався хоча б один податок, зменшились на 9% або на 0,18 млн тонн.

Обсяги випущених у вільний обіг товарів з наданням пільг зі сплати митних платежів (з урахуванням гуманітарної допомоги) збільшились на 34% (з 0,28 млн тонн у березні до 0,37 млн тонн у квітні)» [29].

Рис. 2.3. Динаміка оподаткованого імпорту товарів в 2023 році

Джерело: складено за [29].

Падіння розрахункового індикативу оподаткованого імпорту товарів впливає на виконання планових показників по надходженню митних платежів. В аналізовані місяці 2023 року спостерігалась негативна динаміка, що пояснюється впливом економічної блокади кордону з боку польських перевізників та фермерів.

Хоча в рамках митних режимів, які були застосовані до цих обсягів імпорту саме митний режим імпорту з необхідністю сплати митних платежів займав ліву частку.

Маємо можливість спостерігати і використання значних обсягів імпорту товарів, що супроводжувався поміщенням товарів в митні режими, які передбачають звільнення від сплати митних платежів або умовне звільнення.

Обсяг втрат Державного бюджету України внаслідок застосування митних пільг та преференцій суттєво виріс, починаючи з 2022 року, оскільки в перші місяці війни урядом і Верховною Радою України приймалися «пільгові» законопроекти.

Рис. 2.4. Оподатковуваний імпорту товарів в розрізі митних режимів в 2023 році

Джерело: складено за [29].

«При митному оформленні імпорту товарів митними органами надано пільг зі сплати митних платежів на суму 13,7 млрд грн, що на 0,4 млрд грн більше, ніж у березні поточного року, в тому числі:

- пільги зі сплати ПДВ при імпорту природного газу у квітні склали 1,9 млрд грн, що на 0,6 млрд грн більше, ніж у березні;
- пільги зі сплати мита та ПДВ на товари оборонного призначення у квітні склали 3,4 млрд грн, що на 0,7 млрд грн більше, ніж у березні;
- пільги зі сплати мита та ПДВ на товари, призначені «для боротьби з COVID 19» та «для відновлення енергетичної інфраструктури» у квітні склали понад 1,1 млрд гривень» [29].

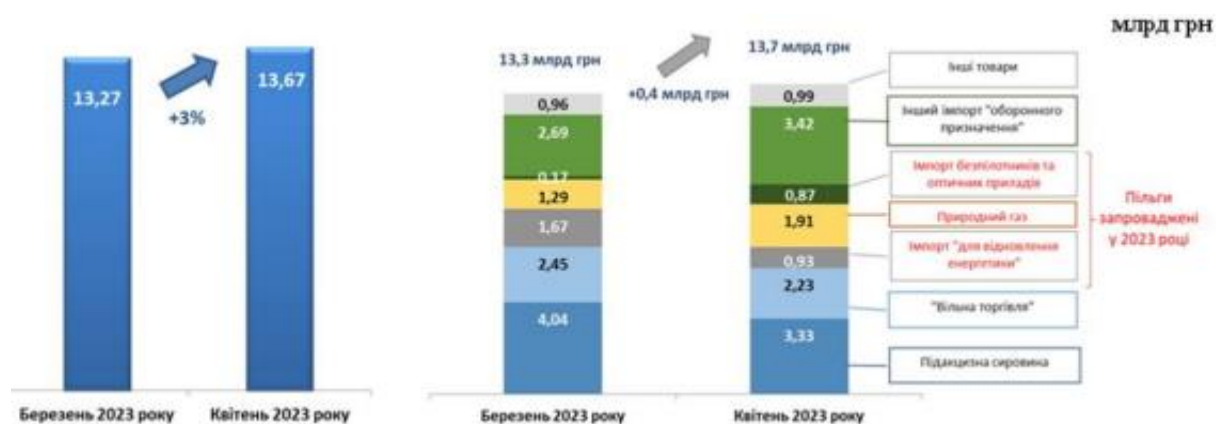

Рис. 2.5. Динаміка митних пільг при оподаткуванні імпорту товарів

Джерело: складено за [29].

Динаміка зменшення загальних обсягів оподаткованого імпорту в 2023 році в сукупності зі змінами в товарній структурі ввезених в Україну товарів доволі негативно вплинули на планові індикатори надходжень митних платежів, зокрема розрахункові недонадходження митних платежів у досліджуваному періоді склали більше 3,6 млрд гривень.

Ще один індикатор митного регулювання імпорту товарів і послуг, який суттєво просів в довоєнний і воєнний періоди – показник ефективної ставки митного оподаткування імпорту.

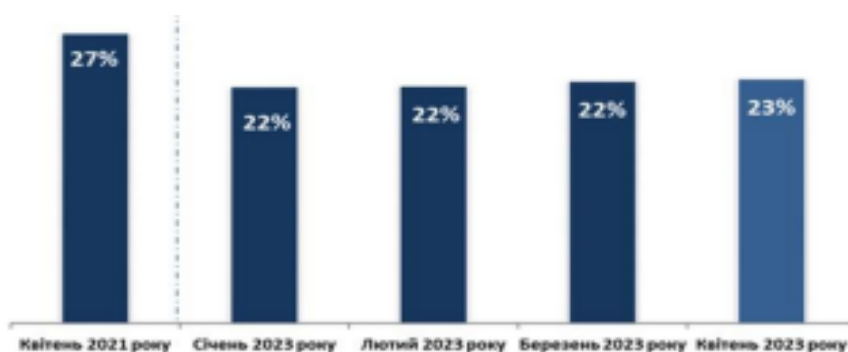

Рис. 2.6. Динаміка ефективної ставки оподаткування імпорту товарів в довоєнний і воєнний періоди

Джерело: складено за [29].

Як бачимо з даних рисунка зменшення такого показник на 4-5 відсоткових пункти для економіки країни є доволі суттєвим зменшенням. Такий тренд не відобразився на практично типовій характеристиці структури митних платежів.

Рис. 2.6. Частки митних платежів в загальній структурі надходжень в 2023 році

Джерело: складено за [29].

З представленого рисунка бачимо, що найбільша питома вага припадає на податок на додану вартість з товарів, що імпортуються на митну територію України, частка ввізного мита та акцизу з імпортованих підакцизних товарів знаходяться на приблизно однаковому рівні.

Таким чином, представлений аналіз довів, що митне регулювання імпорту товарів і послуг вважається доволі ефективним фіскально-регулюючим інструментом, що дозволяє не тільки поповнювати дохідну бази бюджетів значними обсягами митних платежів, а й забезпечувати оптимізацію торговельного балансу держави.

2.2. Нетарифне регулювання імпорту та його результативність

Світова митна практика показує, що доволі ефективними, крім тарифних інструментів є система нетарифного регулювання, що включає в себе більше 120 різноманітних інструментів. За своєю суттю такі заходи спрямовані на підтримку внутрішнього українського виробника і фокусуються саме на імпортні операції, що пов'язані із ввезенням товарів, робіт і послуг на митну територію України.

В умовах повномасштабної війни та дії правового режиму воєнного стану нормативно-правова база митного регулювання імпорту товарів потребувала внесення ряду законодавчих змін, які б адекватно відповідали викликам війни та виконували безпосередній функціонал захисту митних інтересів держави та повноцінного забезпечення внутрішнього ринку необхідними товарами і послугами.

Особливістю митного регулювання України в ці непрості роки було застосування широкого діапазону протекціоністських та лібералізаційних заходів, митно-тарифних та нетарифних інструментів регулювання зовнішньоекономічної діяльності, що передбачали систему митних пільг та преференцій, квотування (контингентування), ліцензування (видача усього переліку дозволів та ліцензій), пільгові кредитні лінії для вітчизняних малих і середніх підприємств, орієнтованих на сферу ЗЕД, субсидування експорту, технічні бар'єри, заборони та санкції щодо країн-агресорів.

Якщо аналізувати застосування як лібералізаційних так і протекціоністських заходів в митній політиці в 2009–2023 рр., то Україна в основному запроваджувала заходи щодо захисту українського товаровиробника, однак в 2022 році для активізації сфери в умовах війни паритет заходів змінився на лібералізацію торговельної політики.

Рис. 2.7. Динаміка застосування Україною заходів лібералізаційного/ протекціоністського втручання в міжнародну торгівлю

Джерело: складено за Мінекономіки.

«У період дії воєнного стану протягом 2022 року було впроваджено 10 заходів лібералізації торгівлі товарами, зокрема для певних країн Європи (Албанія, Австрія, Бельгія, Болгарія, Хорватія, Чехія, Данія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція тощо), Канади, Китаю та Республіки Корея. Обмежувальні заходи стосувалися РФ, країн Європи (Польщі, Німеччини, Італії), Канади, США та інших країн.

Частка чинних протекціоністських заходів в Україні становить 63,21%. Питома вага товарів, на які поширювалася дія впроваджених протекціоністських заходів та які негативно вплинули на торгівлю ними, складає 34,56%. Частка товарів, на які негативно впливають діючі протекціоністські заходи, становить 18,14%. Частка протекціоністських заходів, що впроваджуються з листопада 2008 року, складає 68,83%. В аналізованому періоді основними секторами, щодо яких

впроваджено лібералізаційні заходи, були: інше обладнання загального призначення та його частини (9), зернові (8), металеві відходи або скрапи (8), автомобілі, причепа та напівпричепа (8), внутрішня техніка та її частини (8). За аналізований період основними секторами, щодо яких впроваджено протекціоністські заходи, були: добрива та пестициди (12), зернові (11), продукція з заліза або сталі (11), інші виготовлені металеві вироби (10), двигуни, турбіни та частини до них (8)» [36].

Загалом динаміка застосування заходів нетарифного регулювання протекціоністського характеру представлена на рис. 2.8.

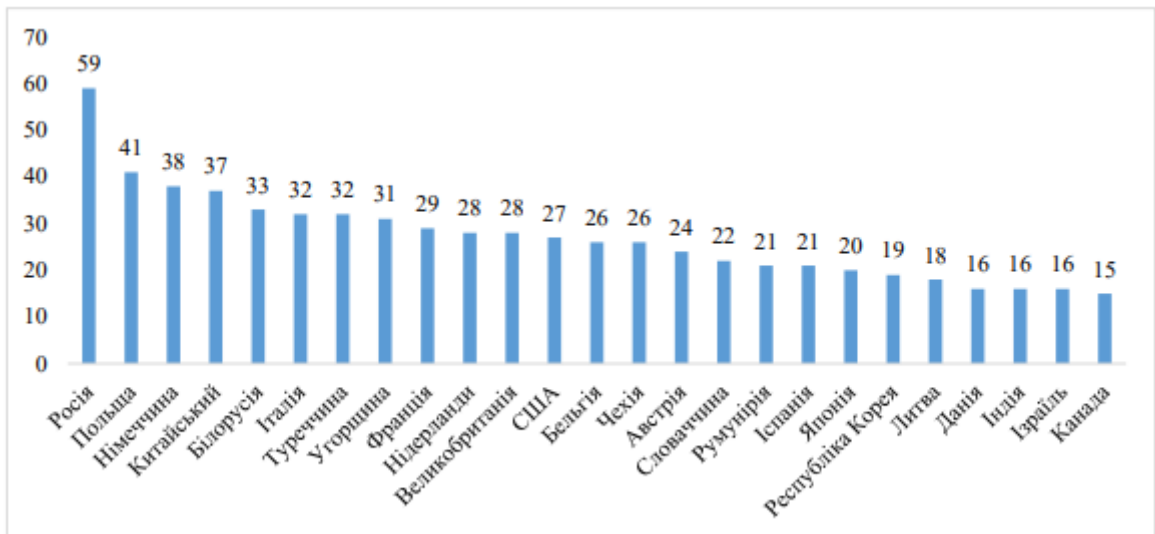

Рис. 2.8. Динаміка застосування Україною заходів протекціоністського характеру по відношенню до інших країн, одиниць

Джерело: складено за Мінекономіки.

Основними заходами нетарифного регулювання імпорту товарів в Україні стали наступні:

- 1) вимоги щодо ліцензування експорту;
- 2) експортні квоти;
- 3) вимоги щодо ліцензування імпорту;
- 4) імпортні тарифи;
- 5) інші нетарифні інструменти.

Застосування таких інструментів має неоднозначний вибірковий характер, адже до одних товарних груп імпорту застосовують дискримінуючі заходи впливу, а до інших – заходи стимулюючого характеру.

Нетарифні інструменти, що мають безпосередній вплив на імпорт товарів і послуг в основному зосереджені на здійсненні санітарно-епідеміологічного, ветеринарного, фітосанітарного видів контролю (прерогатива Держпродспоживслужби України), а також деякі інші запобіжні інструменти (прерогатива Держмитслужби).

Таблиця 2.1

**Специфіка застосування та ранжування нетарифних інструментів
регулювання імпорту товарів в Україну**

Вид тарифних та нетарифних заходів	Жовті	Зелені	Червоні	Всього
Експортна заборона			28	28
Вимога щодо ліцензування експорту		82	108	190
Експортна квота		12	93	105
Експортний податок	39	16	52	107
Нетарифні заходи, пов'язані з експортом			42	42
Імпорт заборони			5	5
Вимоги щодо ліцензування імпорту			113	113
Імпортні квоти		3	1	4
Імпортні тарифи	1	406	374	781
Нетарифні заходи, пов'язані з імпортом	2	5	1	8
Внутрішнє оподаткування імпорту		122		122
Заходи щодо оплати торгівлі		1		1
Всього	42	647	817	1506

* Червоний: втручання майже напевно дискримінує іноземні комерційні інтереси. Жовтий : втручання, ймовірно, передбачає дискримінацію іноземних комерційних інтересів. Зелений: втручання забезпечує лібералізацію на недискримінаційній основі або покращує прозорість відповідної політики.

Джерело: складено за [40].

«В цілому 647 впроваджених тарифних та нетарифних заходів забезпечили лібералізацію з різними країнами на основі політики недискримінації. Тоді як 859 заходів зумовили дискримінацію іноземних комерційних інтересів. Варто відмітити, що такі заходи були спрямовані на захист національних митних інтересів України в сфері торгівлі товарами. Найбільше в ході впровадження заходів були дискриміновані комерційні інтереси Росії, Китаю, Польщі, Німеччини, Білорусі та Туреччини. 02 березня 2022 року в Україні оголошено повне економічне ембарго проти Росії, заборонено експорт та імпорт. Зокрема, після вторгнення Росії Уряд України розірвав дипломатичні відносини з державою-агресором, вирішив запровадити ембарго та більше не застосовувати угоди СОТ у відносинах з Російською Федерацією» [36].

Аналіз застосування нетарифних інструментів в розрізі країн подано в табл.2.2.

Таблиця 2.2

Ранжування нетарифних інструментів регулювання імпорту товарів в Україну в розрізі країн світу

Країна	Жовті	Зелені	Червоні	Всього
Росія	4	19	42	65
Китай	5	21	29	55
Польща	1	16	26	43
Німеччина	1	16	23	40
Білорусія	3	13	22	38
Туреччина	3	17	18	38
Італія	1	15	21	37
Великобританія	1	14	20	35
Нідерланди	1	13	20	34
США	4	14	16	34
Угорщина		15	18	33
Іспанія	1	13	18	32
Австрія	1	13	17	31
Франція	1	12	18	31
Індія	2	14	15	31
Чехія		15	15	30
Румунія	1	15	14	30
Бельгія	1	11	17	29
Республіка Корея		14	15	29
Японія		13	13	26
Інші країни	29	354	462	845
Всього	60	647	859	1566

Джерело: складено за [40].

Нетарифні інструменти не тільки стосувались впливу на обсяги імпорту товарів, але й можемо констатувати про існування заходів заборонного характеру, які впливали на сферу послуг. Проведене дослідження дозволило ідентифікувати як мінімум чотири нетарифних заходів, що після майдану 2014 року стосувались сфери послуг з походженням з росії, зокрема це:

- послуги радіомовлення;
- компютерне програмування;
- послуги із розповсюдження програмного забезпечення;
- Інтернет-послуги;
- торговельні та рекламні послуги;
- послуги з транспортування;

- вантажні послуги та ін.

Таким чином, в умовах війни з росією , а саме на її початковому етапі – в 2022 році Україною було завпроваджено 10 заходів лібералізації та 9 заходів протекціонізму торгівлі товарами, що перш за все стосувалися імпорту. Диференційований підхід проявлявся в тому, що заборонні та обмежувальні заходи нетарифного регулювання в основному стосувалися росії та її країн-сателітів, водночас лібералізаційні заходи були запровадженні до країн Європи, Канади, США та інших країн та спрямовані на захист внутрішнього ринку.

Розділ 3

ЗАРУБІЖНІ ОРІЄНТИРИ УДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІМПОРТУ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ

Використання зарубіжних прототипів митного регулювання імпорту є важливою умовою удосконалення вітчизняної митної практики, однак потрібно зважати на те, щоб за основу брати приклади інших країн, які органічно подібні на ситуацію в Україні, можуть бути швидко і безболісно імplementовані в нашій державі. Треба також брати до уваги вимоги та стандарти міжнародних організацій, які визначають адженту митного регулювання сьогодення.

В міжнародній митній практиці застосовують диференційовані підходи до інтенсифікацій експортно-імпортних операцій. «Так, у США використовується модель заохочення іноземного капіталу шляхом заборони на експортне мито. В Індонезії імпортер може звільнитись від сплати мита, в разі наявності у експортера плану експорту, із зазначеними імпортними матеріалами, таке звільнення надається у вигляді ліцензії і є інструментом заохочення експорту» [42].

Цікавим та позитивним є досвід митного регулювання в Японії. «Так в Японії було прийнято Закон «Про валютний обмін та зовнішню торгівлю», який сприяв захисту національних виробників у стратегічно важливих галузях, а саме в аграрному секторі. Формування активного учасника міжнародної торгівлі для Японії починалось із закритої системи зовнішньоекономічних зв'язків. Основними чинниками, що посприяли такому перетворенню є широка диверсифікація ставок митного тарифу, використання тарифних ескалацій, тобто підвищення рівня митного обкладання товарів у міру зростання ступеня їхнього оброблення. Політика тарифної ескалації застосовується з метою підтримання національного виробника готової продукції і створення стимулів для імпорту сировини. Така політика застосовується також у США» [42].

Крім вище зазначених особливостей, потрібно наголосити, що Японія активно використовує нетарифні інструменти впливу на торговельний оборот країни, динаміку експорту та збалансування імпорту. Зокрема, водночас в Японії

цільово боряться з демпінгом, який вливає на внутрішніх виробників, застосовуючи систему антидемпінгових мит, антидемпінгових квот, а також технічних запобіжників нетарифного регулювання через стандартизацію імпортованих товарів, сертифікацію таких товарів, особливі вимоги щодо якості та безпеки товарів, що надходять на споживчий ринок Японії.

На відміну від України країни Заходу активно застосовують інструменти протидії ухиленню від сплати митних платежів в контексті митного регулювання імпорту товарів і послуг. Зокрема, митна реформа в Європейському Союзі 2023 року передбачає впорядкування застосування митних інструментів при імпорті товарів через онлайн-комерцію. Ця сфера дуже сильно розвинулась в період пандемії Ковід-19, однак надалі почала інтенсивно використовуватись шахраями для мінімізації митних платежів через подрібнення партій товару до 150 євро.

Ще одним важливим напрямом удосконалення митного регулювання імпорту за зразками європейських практик – це перехід від фіскалізації митно-тарифних інструментів до регулюючої їх функції. В Україні акцент в основному робиться на акумуляції коштів в доходах Державного бюджету України, в той же час в країнах Європи митне регулювання використовується як система запобіжників та бар'єрів проникнення контрафактних, контрабандних товарів, розвитку збалансованої міжнародної співпраці, ефективної протидії правопорушенням та злочинам в митній сфері.

Одним із проривних моментів застосування європейської практики митних спрощень вже імплементовано в Україні. «Важливим кроком щодо виконання зобов'язань у рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у частині гармонізації митного законодавства є приєднання України до Конвенції про процедуру спільного транзиту, що наразі об'єднує 27 країн ЄС, 4 країни ЄАВТ (Ісландія, Норвегія, Ліхтенштейн і Швейцарія) і 4 інші країни (Великобританія, Туреччина, Македонія та Сербія). Вже запроваджено єдині для всіх правила декларування та контролю за транзитними переміщеннями товарів з використанням спільної системи New Computerised Transit System (NCTS).

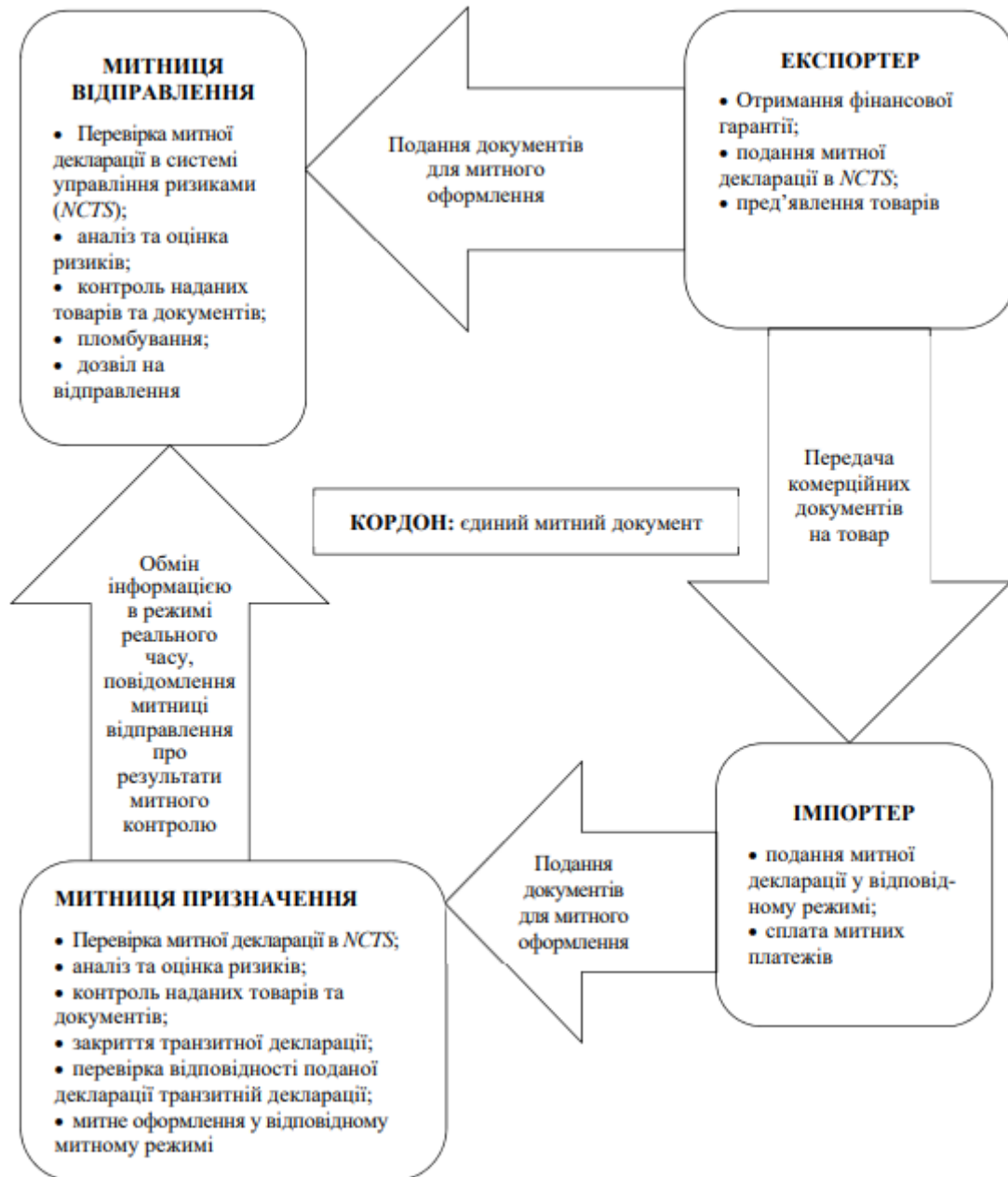

Рис. 3.1. Модель митного регулювання з використанням спільної системи New Computerised Transit System (NCTS).

Джерело: [44].

Метою запровадження цієї системи є передусім оперативний обмін інформацією (у режимі реального часу) про всі етапи митного оформлення товарів із застосуванням електронних повідомлень, наслідком чого є підвищення ефективності використання передусім механізму аналізу митних ризиків і недопущення порушення митних правил. NCTS об'єднує всі митні організації країн – учасниць Конвенції, що дає їм змогу в режимі реального часу мати доступ до

митної інформації митних служб інших країн завдяки одному транзитному документу. Саме завдяки цьому можна відстежувати переміщення товару та оперативно реагувати на можливі ризики та порушення митних правил, наслідком чого є підвищення рівня безпечності перевезень товарів під митним контролем і взаємне визнання результатів заходів митного контролю країн – учасниць» [44].

Перші важливі кроки в контексті гармонізації європейського досвіду і українських митних традицій вже зроблено, особливо при прийнятті Національної стратегії доходів України, яка визначила загальні контури удосконалення митної політики та митного адміністрування в Україні.

Позитивним аспектом митної реформи в Україні є розуміння того, що удосконалювати потрібно комплексно і митну політику і діяльність митних інституцій, оскільки синергетичний ефект можливий виключно при поєднанні цих двох аспектів.

Особливий акцент у вдосконаленні митної політики України робиться на гармонізації митного законодавства і відповідного нормативно-правового поля Європейського Союзу.

Рис. 3.2. Митне регулювання імпорту в парадигмі митної реформи в Україні

Джерело: складено відповідно до Національної стратегії доходів України

Досліджена нами проблематика неефективного використання митних пільг та преференцій знайшла своє відображення у митній реформі України, де акцент зроблено на підвищенні ефективності контролю за правомірністю пільг при сплаті митних платежів, врегулювання пільгових механізмів перевилання (прихований імпорт) товарів через міжнародні поштові сервіси тощо.

Ще один важливий акцент реформування робиться на розробці та ухваленню Верховною Радою України нового Митного кодексу України. Чинний митний кодекс в редакції 2012 року не зовсім відповідає намірам України приєднатись до митного простору Європейського Союзу, а тому на сьогодні працюють близько 15 робочих груп по розробці нового проєвропейського Митного кодексу.

Окремий пласт проблем зачіпає митна реформа в нашій державі системи митних органів, яким на вимогу партнерів вже давно пора надати статус правоохоронного органу.

Рис. 3.3. Удосконалення митного адміністрування в парадигмі митної реформи в Україні

Джерело: складено відповідно до Національної стратегії доходів України

Ми поділяємо позицію авторів митної реформи в Україні щодо посилення антикорупційної спрямованості в діяльності митних органів. Застосування

нестандартних підходів до цієї проблеми – використання поліграфа щодо розслідування корупційних проступків на митниці, використання натільних камер для інспекторів митної служби при здійсненні митного контролю в пунктах пропуску (зокрема експеримент на пункті пропуску Рава Руська - Гребенне), контрактна форма працевлаштування на митниці – допоможуть мінімізувати корупційні ризики процесу митного адміністрування.

Звичайно, що посилення митного контролю без належного технічного забезпечення вваємо марною справою. Тому напрям закупілі нових та ефективних сканерів, різних пошукових дивайсів, які використовуються в процесі повної чи часткової ідентифікації товарів і транспортних засобів дозволить пришвидшити митний контроль та зробить його більш ефективним та результативним.

Всі ці заходи без комплексного підходу щодо посилення інституційної спроможності митних інституцій в Україні не матимуть потрібного ефекту, тому паралельно потрібно розглядати питання про суттєве підвищення заробітних плат інспекторському та керівному складу митних органів, надання працівникам митниць належного соціального пакету і соціальних гарантій тощо.

Таким чином, здійснивши моніторинг митних практик зарубіжних країн у частині використання митного регулювання імпорту товарів і послуг, варто відмітити, що ефективність такого регулювання в Україні пов'язана лише із фіскальною функцією, тоді як реалізація решти завдань покладених на систему митного регулювання не здійснюється або реалізується неефективно, водночас залучення розглянутого досвіду зарубіжних країн є неможливим без реформування відповідним чином підходів до визначення пріоритетів у сфері митного регулювання.

ВИСНОВКИ

Дослідження проблематики митного регулювання імпорту товарів і послуг в Україні та світі дозволили нам сформулювати ряд висновків та пропозицій.

1. Відповідно до норм чинного митного законодавства Україна самостійно здійснює митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності на своїй території, а митну політику України визначає Верховна Рада України.

Нормативно-правове поле митного регулювання імпорту товарів і послуг включає Митний кодекс України, Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність", закони України про митне регулювання, Митний тариф України та міжнародні договори України. Територія України становить єдиний митний простір, на якому діють митні правила України. Митний тариф України визначається згідно з відповідним законом України та міжнародними договорами України. Митний тариф України встановлює на єдиній митній території України оподаткування митом предметів, що ввозяться на територію України або вивозяться з неї, або переміщуються транзитом її територією.

2. Імпорт є одним із митних режимів, які використовуються в Україні. При цьому митні режими є одним із ключових і найважливіших законодавчих інститутів у сфері державної митної справи, адже визначають порядок його застосування під час переміщення товарів через митний кордон.

Нами визначено основні функції, притаманні митному режиму імпорту, систематизовано основні підходи до класифікації митних режимів. Особливості застосування митних режимів передбачають заповнення митної декларації, порядок застосування заходів тарифного та нетарифного регулювання, терміни перебування в митному режимі, документи, необхідні для декларування, умови оподаткування митницею враховуються платежі, а також інші заходи щодо митного режиму. Застосування митних режимів має визначальний вплив на здійснення зовнішньоекономічної діяльності держави в цілому та на ефективність зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання зокрема.

3. При застосуванні митного режиму імпорту особлива увага приділяється спрощенню митних процедур. Однією з кращих світових практик є створення механізму «єдиного вікна» для експортно-імпортних операцій, що спрощує та скорочує час проходження митних процедур. З удосконаленням та спрощенням митних процедур все ще залишаються перешкоди для суб'єктів ЗЕД. Так, проблеми стосуються застосування митних режимів тимчасового ввезення, транзиту, експорту, імпорту та митного складу.

4. Воєнні дії в Україні, розрив та ускладнення ланцюгів поставки, що використовуються при імпорті товарів і послуг, зниження і просідання курсу гривні відносно до євро та долару США призвели до трансформації структури міжнародної торгівлі України внаслідок переорієнтації українських підприємств з ринків росії та білорусі передусім на ринки країн ЄС.

Нами проаналізовано особливості імпорту товарів і послуг в довоєнний період та в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну. Відслідковано просідання надходжень митних платежів від імпорту внаслідок активного і подекуди безконтрольного використання митних пільг і преференцій. Внаслідок цього дисбаланс між експортом і імпортом в останні роки суттєво виріс, що чинить тиск на інші макроекономічні індикатори в державі.

5. Незважаючи на війну і вплив багатьох негативних факторів на систему митного регулювання в Україні, експортери та імпортери товарів наразі мають можливість працювати в умовах спрощеного виходу на ринки країн Європейського Союзу та України через приєднання України до Конвенції про процедуру спільного транзиту. Зазначені перспективи, а також підтримка ЄС України в частині запровадження режиму тимчасової лібералізації торгівлі ("економічний безвіз"), дозволили нарощувати поставки товарів і послуг як в Україну так і до країн ЄС навіть в умовах війни.

Нормативно-правові зміни з питань митного регулювання ЗЕД в період дії воєнного стану визначаються внутрішнім попитом та зовнішньою пропозицією на окремі групи товарів.

Ключовими заходами регулювання торгівлі товарами в Україні є тарифні, зокрема вимоги щодо ліцензування експорту та імпорту; експортні квоти та податки; імпортні тарифи; внутрішнє оподаткування імпорту.

В цілому частина заходів регулювання дискримінує іноземні комерційні інтереси, в той час як інша частина – забезпечує лібералізацію на недискримінаційній основі. Нетарифні заходи, пов'язані з експортом та імпортом, в основному включають санітарні та фітосанітарні заходи, технічні бар'єри в торгівлі, запобіжні заходи.

Реформування системи митного регулювання імпорту товарів і послуг, на нашу думку, можливе через активно застосування зарубіжних митних практик та проведення митної реформи, яка реалізується до 2030 року.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сучасна митна енциклопедія / за заг. ред. Д.В. Приймаченка, В.В. Ченцова. Дніпро : УМСФ, 2024. 620 с. (Серія : «Митна політика»).
2. Герчаківський С. Д., Сідляр В. В. Фіскальне регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Навчальний посібник. Тернопіль: Вектор, 2020. 280 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/45652>
3. Валігура В.А., Сідляр В.В. Проблеми адміністрування митних платежів через призму фіскальних загроз. *Ефективна економіка*. 2021. №8. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=9173>
4. Герчаківський С. Д., Сідляр В. В. Ухилення від оподаткування малого і середнього бізнесу: особливості схем в ЄС та проєкція на Україну. *Фінанси України*. 2024. №4. С. 109-126. <https://doi.org/10.33763/finukr2024.04.109>
5. Герчаківський С.Д. Антикризове податково-митне регулювання в контексті протидії поширенню COVID-19 в Україні. *Збірник наукових праць «Економічний аналіз»*. 2022. №3. С. 140-147. <http://dx.doi.org/10.35774/econa2022.03.140>
6. Герчаківський С. Д. Митна справа. Навчальний посібник. Тернопіль: Вектор, 2020. 316 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/45653>
7. Герчаківський С. Д. Митне адміністрування. Навчально-метод. посібник. Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка ЗУНУ», 2020. 352 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/45654>
8. Настюк В.Я., Мех Ю.В. Митне регулювання. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Том 5: Адміністративне право / редкол.: Ю.П. Битяк (голова) та ін. Харків: Право, 2020. 960 с.
9. Приймаченко Д.В. Митна політика держави та її реалізація митними органами: монографія. Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2006. 332 с.
10. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. № 959-ХІІ. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 29. Ст. 377.

11. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44-45, № 46-47, № 48. Ст. 552.
12. Мазур А.В. Митне регулювання: європейський вимір та новий міждержавний стандарт. *Митна справа*. 2006. № 5. С.17–24.
13. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144.
14. Митне право: конспект лекцій для студентів спеціальності 081 «Право» денної форми навчання / уклад. Н.Ю. Щербюк. Луцьк, 2017. 311 с.
15. Гребельник О.П. Основи митної справи: навч. посібник. К.: Центр навч. літ., 2003. 600 с.
16. Ківалов С.В., Кормич Б.А. Митна політика України: підручник. Одеса: Юрид. літ., 2001. 256 с.
17. Митне регулювання в ЄС та Україні: порівняльно-правове дослідження: наук. -практ. посібник / Мазур А.В., Мароха В., Олійник Н., Омельченко О., Полонський О., Ропотан О.; За наук. ред. А.В.Мазура. К.: ТОВ «Ніка–Прінт», 2005. 832 с.
18. Мельник Т., Ковальова М. Зовнішня торгівля України у контексті процедури спільного транзиту. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2023. № 5. С. 4–17. DOI: [https://doi.org/10.31617/3.2023\(130\)01](https://doi.org/10.31617/3.2023(130)01)
19. Огляд зовнішньої торгівлі України товарами у січні-вересні 2023 року. Федерація роботодавців України. URL: https://fru.ua/images/doc/analytics/2023/Ogliad_ZED_9_2023.pdf
20. Україна у цифрах. 2022. Статистичний збірник. Київ : Державна служба статистики України, 2023. 34 с. URL: <http://surl.li/bkucz>
21. Експрес-випуск «Зовнішня торгівля товарами за 2023 рік». Державна служба статистики України. URL: <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.ukrstat.>
22. Зовнішня торгівля товарами України у 2023 році. Дія.Бізнес. Експортний напрям. 10.01.2024. URL: https://export.gov.ua/news/5170-zovnishnia_torgivlia_tovarami_ukraini_u_2023_rotsi

23. Повна свобода торгівлі з ЄС діятиме до червня 2025 року – Мінекономіки. LIGA ZAKON. URL: https://buh.ligazakon.net/news/227715_povna-svoboda-torgvl-z-s-dyatime-do-cherhvnya2025-roku--mneconomki
24. Рада ЄС остаточно схвалила продовження режиму безмитної торгівлі для України до червня 2025 року. Федерація роботодавців України. URL: <https://fru.ua/ua/media-center/news/fru/evropejska-rada-ostatochno-skhvalila-prodovzhennya-avtonomnikh-torgovelnikh-preferentsij-dlya-ukrajiniyaki-diyatimut-do-cherhvnya-2025-roku>
25. Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2024–2026 роки. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=77059300-efc0-4c61-8a67-3974e0cd27a5&title=PrognozEkonomichnogoISotsialnogoRozvitkuUkraini>
26. Матвеев М. Е., Лебедченко В. В., Гайдай Г. Г. Регулювання ЗЕД в умовах війни. *Наукові перспективи*. 2022. № 5. С. 232–245. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-5\(23\)-232-245](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-5(23)-232-245)
27. Зовнішня торгівля України: актуальні напрями та перспективи на 2024 рік. ALLY Logistic. 24.01.2024. URL: <https://allylogistic.com/зовнішня-торгівляукраїни-актуальні/>
28. Кашперська А. І., Яцюк О. В. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: сучасні виклики та перспективи розвитку. *Бізнес-Інформ*. №5. 2024. С.32-42.
29. Державна митна служба України. <https://customs.gov.ua>.
30. Зелінська О. Механізм активізації зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах євро регіонального співробітництва. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-32>
31. Матвеев М., Лебедченко В., Гайдай Г. Регулювання ЗЕД в умовах війни. *Наукові перспективи*. 2022. Вип. 5 (23). С. 23–32.
32. Микуляк О. Митні відносини України та світу в умовах війни. *Grail of Science*. 2022. Вип. 17. С. 109–114.

33. Онешко С., Башлай С., Короленко О. Особливості збереження та підтримання економічного потенціалу України в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 40. 249 с.

34. Остапенко В.М., Шевченко Д.О. Основні тенденції регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 40. 243 с.

35. Пашкуда Т., Афенді А. Напрями розвитку торгівлі в Україні в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 43. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-73>

36. Баришполь С. Ю. Особливості регулювання зовнішньоекономічної діяльності України в умовах війни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 48. 2023. С. 7-13.

37. Скрипник С., Процевят О., Воронова О. Особливості регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 38. С. 56–62.

38. Сохацька О. Глобальний біржовий ринок зерна: нові завдання для України в умовах війни з росією. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 45.

39. Global Trade Alert. Ukraine. URL: https://www.globaltradealert.org/country/218/period-from_20220101/period-to_20230101/area_goods

40. I-TIP Goods: Integrated analysis and retrieval of notified non-tariff measures. URL: <http://i-tip.wto.org/goods/Forms/GraphView.aspx?period=y&scale=lg>

41. Митне регулювання: особливості діяльності митних органів в Україні та в зарубіжних країнах. URL: <https://naub.oa.edu.ua/mytne-rehulyuvannya-osoblyvosti-diyalnosti-mytnyh-orhaniv-v-ukrajini-ta-v-zarubizhnyh-krajinah/>

42. Новікова К.І. Світовий досвід митно-тарифного регулювання та можливості його застосування в Україні. URL: http://www.rusnauka.com/3_SND_2010/Economics/57999.doc.htm.

43. Гребельник О.П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Підручник. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 696 с.

44. Мельник Т., Ковальова М. Зовнішня торгівля України у контексті процедури спільного транзиту. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2023. № 5. С. 4-17. Серія. Економічні науки. [https://doi.org/10.31617/3.2023\(130\)01](https://doi.org/10.31617/3.2023(130)01)

45. Конвенція про процедуру спільного транзиту. База даних "Законодавство України". https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-87#Text

46. Кузник Б. Я., Свічкарь В. А. Особливості митного регулювання в країнах Європейського Союзу. *Ефективна економіка*. 2018. № 4. <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6221>

47. Леонова С. В. Особливості гармонізації стандартів ланцюгів поставок України з вимогами ЄС. *Електронне наукове фахове видання Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. Вип. 4.

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів і обліку
Кафедра фінансів ім. С. І. Юрія

Албанський Вадим Володимирович

**«Митне регулювання та його вплив на імпорт
товарів і послуг в Україну»**

Спеціальність «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Освітньо-професійна програма «Митна справа»

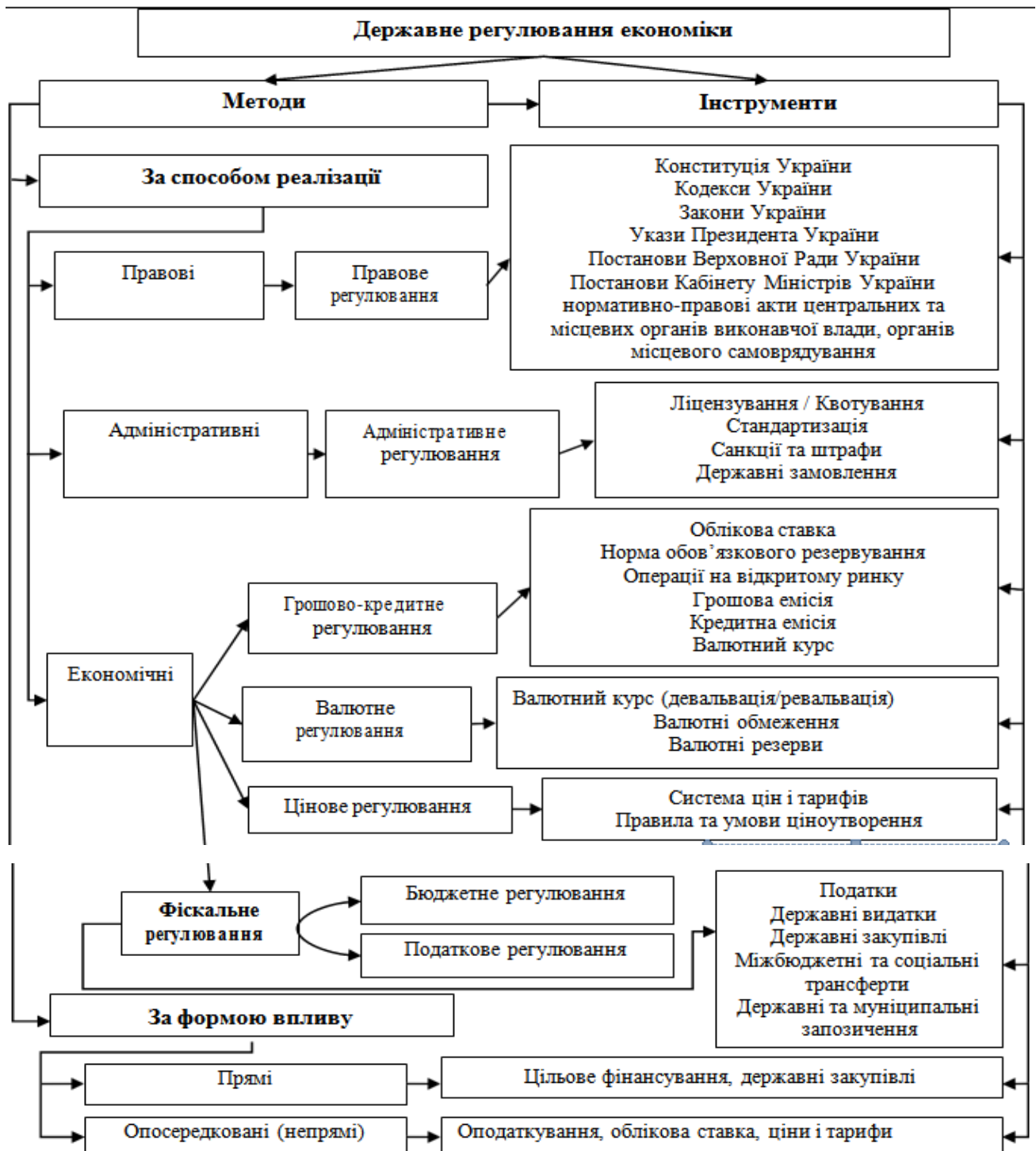
Кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «магістр»

Частина 2

ДОДАТКИ

Тернопіль – 2024

Модель регулювання в системі методів державного регулювання економіки

Джерело: [2]

Митні режими в Україні та їх характеристика

Найменування	Зміст митного режиму
Імпорт (випуск для вільного обігу)	Митний режим, відповідно до якого іноземні товари після сплати всіх митних платежів, встановлених законами України на імпорту цих товарів, та виконання усіх необхідних митних формальностей випускаються для вільного обігу на митній території України.
Експорт (остаточне вивезення)	Митний режим, відповідно до якого українські товари випускаються для вільного обігу за межами митної території України без зобов'язань щодо їх зворотного ввезення.
Реімпорт	Митний режим, відповідно до якого товари, що були вивезені або оформлені для вивезення за межі митної території України, випускаються у вільний обіг на митній території України зі звільненням від сплати митних платежів, встановлених законами України на імпорту цих товарів, та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.
Реекспорт	Митний режим, відповідно до якого товари, що були раніше ввезені на митну територію України або на територію вільної митної зони, вивозяться за межі митної території України без сплати вивізного мита та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.
Тимчасове ввезення	Митний режим, відповідно до якого іноземні товари, транспортні засоби комерційного призначення ввозяться для конкретних цілей на митну територію України з умовним повним або частковим звільненням від оподаткування митними платежами та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності і підлягають реекспорту до завершення встановленого строку без будь-яких змін, за винятком звичайного зносу в результаті їх використання.
Тимчасове вивезення	Митний режим, відповідно до якого українські товари або транспортні засоби комерційного призначення вивозяться за межі митної території України з умовним повним звільненням від оподаткування митними платежами та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності і підлягають реімпорту до завершення встановленого строку без будь-яких змін, за винятком звичайного зносу в результаті їх використання.
Транзит	Митний режим, відповідно до якого товари та/або транспортні засоби комерційного призначення переміщуються під митним контролем між двома органами доходів і зборів України або в межах зони діяльності одного органу доходів і зборів без будь-якого використання цих товарів, без сплати митних платежів та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.
Переробка на митній території	Митний режим, відповідно до якого іноземні товари піддаються у встановленому законодавством порядку переробці без застосування до них заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, за умови подальшого реекспорту продуктів переробки.

Переробка за межами митної території	Митний режим, відповідно до якого українські товари піддаються у встановленому законодавством порядку переробці за межами митної території України без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, за умови повернення цих товарів або продуктів їх переробки на митну територію України у митному режимі імпорту.
Вільна митна зона	Митний режим, відповідно до якого іноземні товари ввозяться на територію вільної митної зони та вивозяться з цієї території за межі митної території України із звільненням від оподаткування митними платежами та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, а українські товари ввозяться на територію вільної митної зони із оподаткуванням митними платежами та застосуванням заходів нетарифного регулювання.
Митний склад	Митний режим, відповідно до якого іноземні або українські товари зберігаються під митним контролем із умовним повним звільненням від оподаткування митними платежами та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.
Безмитна торгівля	Митний режим, відповідно до якого товари, не призначені для вільного обігу на митній території України, знаходяться та реалізуються для вивезення за межі митної території України під митним контролем у пунктах пропуску (пунктах контролю) через державний кордон України, відкритих для міжнародного сполучення, та на повітряних, водних або залізничних транспортних засобах комерційного призначення, що виконують міжнародні рейси, з умовним звільненням від оподаткування митними платежами, установленими на імпорт та експорт таких товарів, та без застосування до них заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.
Знищення або руйнування	Митний режим, відповідно до якого іноземні товари під митним контролем знищуються або приводяться у стан, який виключає можливість їх використання, з умовним повним звільненням від оподаткування митними платежами, установленими на імпорт цих товарів, та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.
Відмова на користь держави	Митний режим, відповідно до якого власник відмовляється від іноземних товарів на користь держави без будь-яких умов на свою користь.

Товарна структура експорту-імпорту товарів в 2023 році

Назва товарів	Експорт			Імпорт		
	Млн дол. США	У % до 9 місяців 2022 р.	У % до загального обсягу	Млн дол. США	У % до 9 місяців 2022 р.	У % до загального обсягу
1	2	3	4	5	6	7
Усього	27144,8	82,2	100,0	46547,1	119,2	100,0
у тому числі						
Живі тварини; продукти тваринного походження	1030,6	93,5	3,8	956,3	115,8	2,1
Продукти рослинного походження	8665,3	97,9	31,9	1578,4	110,9	3,4
у тому числі						
зернові культури	6425,3	104,7	23,7	99,0	78,7	0,2
Жири та олії тваринного або рослинного походження	4165,9	97,1	15,3	172,4	81,3	0,4
Готові харчові продукти	2215,9	128,9	8,2	2336,2	127,0	5,0
Мінеральні продукти	1827,8	48,5	6,7	8136,9	83,1	17,5
у тому числі						
палива мінеральні; нафта і продукти її перегонки	323,3	40,1	1,2	7944,4	83,2	17,1
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	645,1	64,4	2,4	5676,1	121,4	12,2
у тому числі						
фармацевтична продукція	187,8	109,8	0,7	1538,9	111,1	3,3
добрива	19,7	15,7	0,1	1093,9	158,4	2,4
Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	241,8	61,0	0,9	2786,8	118,2	6,0
Шкури необроблені, шкіра вичинена	62,2	75,5	0,2	191,3	120,6	0,4
Деревина і вироби з деревини	1195,9	80,0	4,4	155,8	104,3	0,3
Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів	179,0	82,5	0,7	605,3	113,5	1,3

Джерело: складено за даними Держслужби статистики України

Аналіз експорту-імпорту за ознакою країни походження в 2024 році

Країна	Експорт		Імпорт	
	Млн дол. США	У % до I кварталу 2023 р.	Млн дол. США	у % до I кварталу 2023 р.
Усього	10060,9	97,2	15975,2	101,7
у тому числі:				
Австрія	152,6	84,2	142,5	113,9
Азербайджан	53,6	115,7	68,5	138,3
Бангладеш	64,0	72,0	40,7	173,8
Бельгія	123,9	108,1	152,1	86,9
Болгарія	291,0	149,5	450,9	73,5
В'єтнам	23,8	183,4	143,6	126,7
Греція	102,6	175,3	571,3	169,1
Грузія	57,8	96,2	28,8	128,2
Данія	32,0	53,7	70,5	122,3
Ізраїль	119,7	122,4	136,7	133,8
Індія	131,7	91,2	302,1	60,0
Іспанія	814,5	181,9	210,0	94,3
Італія	483,3	127,2	526,6	117,0
Казахстан	72,7	95,9	37,2	41,8
Канада	47,4	266,1	45,4	56,1
Китай	789,6	78,0	3035,5	118,4
Латвія	65,0	85,8	54,8	82,9
Литва	119,3	76,7	236,4	59,1
Ліван	107,9	226,4	5,0	110,0
Малайзія	26,5	101,7	77,5	118,9
Нідерланди	441,1	101,3	207,5	52,1
Німеччина	539,6	111,1	1268,3	98,0
Норвегія	8,1	123,3	97,6	119,7
Об'єднані Арабські Емірати	66,9	124,4	18,6	52,5
Польща	997,7	65,5	1641,8	105,5
Республіка Молдова	194,1	100,1	30,5	76,0
Румунія	553,4	55,2	381,4	102,1
Саудівська Аравія	84,0	88,8	83,9	224,7
Словаччина	252,4	84,3	463,4	114,5
Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії	119,6	141,8	278,5	107,8
США	237,7	154,2	809,1	112,3
Туніс	102,0	158,6	9,2	199,4
Туреччина	718,0	84,7	993,0	88,7
Угорщина	118,7	25,3	331,5	86,0
Франція	146,6	151,4	438,3	97,4
Чехія	192,4	69,1	528,4	152,6
Швейцарія	17,9	47,3	122,2	22,8
Швеція	17,3	91,4	169,5	112,3
Японія	14,4	71,3	214,6	133,6
Країни ЄС	5650,1	87,0	8083,5	100,7

Джерело: складено за даними Держслужби статистики України